

Господарське життя України другої половини XIV — першої половини XVI ст.	
Сільське господарство	Залишається провідною галуззю економіки, поряд із перелогом і двопільною системою сівообігу поширюється трипільля, розвиваються тваринництво, городництво, садівництво, бджільництво; суттєву роль продовжують відігравати рибальство й мисливство; у зв'язку зі зростанням великих феодальних господарств до середини XVI ст. майже зникають вільні общинні землі; збільшується грошова й натуральна рента для селян, додається панщина — 14 днів на рік
Промисли	Традиційними є солеваріння, виробництво дьогтю, смоли й поташу; селяни виготовляли сукно й полотно, гончарний посуд, предмети з металу й дерева для домашнього вжитку
Ремесло й торгівля	Розвиток пов'язаний зі зростанням міст, у яких від XV ст. поширюється магдебурзьке право — міське право, яке передбачало звільнення міста від управління, судової та адміністративної влади місцевих феодалів-власників міст і створення місцевого самоврядування. Існування в середині XVI ст. близько 130 ремісничих спеціальностей. Поширення на українських землях, що входили до Польщі, цехів (щоправда, православні українці не могли стати цеховиками, оскільки до цеху приймали тільки католиків). Зростання міжнародної торгівлі (центрами зовнішньої торгівлі були Київ, Львів, Кам'янець-Подільський і Луцьк). Основна форма внутрішньої торгівлі — ярмарки, що проводилися кілька разів на рік

Життя селянина. Упродовж XIV—XV ст. у господарському житті населення українських земель продовжувало домінувати сільське господарство, яке мало переважно натуральний характер. Традиційними його видами були землеробство, тваринництво і промисли — рибальство й бортництво. Проте в цей час відбулося його помітне піднесення: запроваджувалася нова техніка, зокрема колісний плуг, соха з лемешем та сошником. Завдяки цьому селяни могли розорювати нові землі. Сіяли, як і раніше, ячмінь, жито, пшеницю. Значного поширення набули городництво й садівництво. Бортництво заступило присадибне бджільництво. Продовжували розвиватися промисли, передусім ті, що займалися переробкою сільськогосподарських продуктів: млиновий (виготовлення

Селяни віддають оброк. Гравюра XV ст.

різних сортів борошна, круп), винокурний (виготовлення горілки) та пов'язаний із ним корчмарський. Солеварінням займалися в Карпатах і на соляних озерах Північного Причорномор'я. Першим відомим документом, який започаткував закріпачення селян, вважають рішення шляхетського сейму **Галицької землі 1435 р.** За ним селянин мав право піти від землевласника лише на Різдво, сплативши йому великий викуп. На українських землях у Великому князівстві Литовському почали закріпачувати **селян з 1447 р. згідно з привілеєм Казимира IV.** Переважна більшість сільського населення проживала в селах руського (українського) права. У XIV ст. більшість селян на українських землях були **вільними** й лише сплачували данину за користування землею, яка розподілялася ланами (волоками) по 16,8—21,4 гектарів між селянськими дворищами. Дворище складалося з 5—10 хат (димів), у яких жила велика селянська родина. **Податок — подимне** — сплачували з кожного диму. Кілька дворів утворювали сільську общину (село), яку очолював отаман. Кілька сіл об'єднувалися у волость — копу, головою якої був старець. На зборах копи розглядалися всі важливі справи. Також діяв копний суд. Крім того, за правовим становищем селяни поділялися на дві основні групи: **«похожих» (вільних)**, які мали право відходити від феодала, та **«непохожих» («отчичів»)**, позбавлених такого права. Протягом XIV — першої половини XVI ст. відбувався процес перетворення рабів, челяді, холопів (тобто рабів) на залежних селян. (Третій Литовський статут у 1588 р. перевів їх у стан «отчичів».).

Фільварки — багатогалузеві господарчі комплекси, які базувалися на постійній щотижневій панщині залежних селян і були зорієнтовані на товарно-грошові відносини, хоча й зберігали чимало рис натурального господарства.

Остаточне закріпачення селян **відбулося на території Польщі в 1573 р.**, а на землях **Великого князівства Литовського в 1588 р.**, що було законодавчо закріплено в сеймовому законі й Литовському статуті.

Селянська оселя. Музейна експозиція